

Ірина Іванівна Смирнова

канд. екон. наук

ORCID 0000-0002-6941-1276,

*Тетяна Анатоліївна Медведєва,**Ольга Володимирівна Серьогіна,**Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Ефективний розвиток соціуму як цілісної соціальної системи базується, насамперед, на соціально спрямованих заходах держави на благо людини, її благополуччя. Значною мірою рівень розвитку суспільства визначається ставленням до найменш захищених та найбільш вразливих його членів. Питання соціальної інтеграції та захисту прав осіб з інвалідністю вважаються актуальними в усьому цивілізованому світі. Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. Сьогодні в Україні склалася така система соціального захисту інвалідів, що робить акцент на матеріальному забезпеченні цих осіб (пенсії, пільги, разові допомоги). Від такої практики утримання потрібно відмовлятися на користь європейських соціальних стандартів, за якими надаються такі соціальні послуги, що спрямовані на розвиток будь-якого члена суспільства, у тому числі інваліда як суб'єкта соціально-трудових відносин.

Нині можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятій людини (650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку [1].

Перехід до ринкових відносин та побудова соціальної держави в Україні детермінували нові підходи до соціального захисту інвалідів, які полягають у створенні цілісної системи на сучасних принципах. Приєднання до міжнародних норм права, ратифікація Україною конвенції МОП переорієнтує політику щодо інвалідів до суспільно визнаних стандартів, яких дотримуються високорозвинуті цивілізовані країни, здійснює гармонізацію вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів, створює спеціалізовані реабілітаційні установи та безбар'єрне середовище тощо. Ринкова економіка розширює підходи до надання соціальних послуг та утримання центрів обслуговування інвалідів. Наше суспільство поступово усвідомлює, що саме йому потрібно пристосовуватись до потреб інвалідів, а не навпаки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує певний теоретико-науковий доробок з різних аспектів соціального захисту інвалідів. Серед вітчизняних науковців та практиків слід виділити М. Авраменка, С. Богданова, Н. Борещьку, Е. Лібанову, О. Макарову, С. Мельника, К. Міщенко, В. Скуратівського, В. Сушкевича та ін. Значний внесок у дослідження цієї проблеми роблять також фахівці Інституту

соціальної роботи та управління Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, Державної установи НДІ соціально-трудових відносин, Всеукраїнського центру професійної реабілітації інвалідів, Національної Асамблеї інвалідів України, Фонду соціального захисту інвалідів та Департаменту у справах інвалідів Міністерства праці та соціальної політики України.

Метою статті є дослідження актуальних проблем соціального захисту інвалідів в Україні, виявлення причин виникнення та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Інвалідність сьогодні є соціальним явищем. Проблема захисту осіб з інвалідністю у сучасних економічних умовах набуває особливого значення у зв'язку з постійним зростанням їх частки в загальній структурі населення. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, які затверджені у грудні 1993 року Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, передбачають рівні стартові можливості для всіх осіб незалежно від їх психофізичного розвитку, стану здоров'я, віку, статі, соціально-економічного статусу. Виконуючи взяті на себе зобов'язання, Україна послідовно спрямовує свою соціальну політику на створення комплексу правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, основною метою яких є поліпшення або відтворення життєдіяльності, соціальної адаптації, повернення до повноцінного життя людей з обмеженими можливостями. З метою розв'язання проблем інвалідності прийнято низку законів України, зокрема: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», «Про психіатричну допомогу».

Результатом усвідомлення важливості та нагальності проблем осіб з інвалідністю стало розроблення та прийняття принципово нового законодавчого акта – Закону «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Його реалізація покликана створити не лише необхідні умови повноцінного життя людей з проблемами фізичного та психічного здоров'я, а й змінити ставлення до них, як до повноправних громадян, усього суспільства. Важливим є те, що у формуванні та реалізації політики в сфері соціального захисту та реабілітації активну участь беруть самі особи з інвалідністю, їх громадські організації. Вони входять до складу різних урядових органів і комісій, залучаються до розробки державних нормативно-правових актів. 7 вересня 2016 р. Верховна Рада України прийняла за основу та в цілому урядовий законопроект, яким вно-

сяться зміни до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів та Факультативного протоколу до неї». На виконання цих законів передбачається замінити слова «інвалід» та «інваліди» у всіх відмінках словами «особа з інвалідністю» та «особи з інвалідністю» у всіх відмінках. В Україні кожен 18-й громадянин – інвалід, тобто людина, яка потребує допомоги та підтримки від держави не лише в грошовому еквіваленті, а й особливого планування житла, облаштування під'їздів, громадського транспорту, забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення, сприяння у здобутті освіти, професійних знань, працевлаштування, медичних і культурних послуг.

Широкий спектр проблем людей з інвалідністю в Україні свідчить про необхідність посиленої і комплексної уваги з боку держави й суспільства. Сучасне життя формує відповідні вимоги до соціального захисту цієї категорії населення. Практика показує, що значна частина положень соціально-економічної політики щодо інвалідів застаріла і не відповідає потребам сьогодення, а також не узгоджується із загально-визнаними високогуманними міжнародними нормами і стандартами [2].

У 2019 р. Генеральний секретар ООН закликав країни до реалізації стратегії в рамках виконання завдань соціальної інтеграції інвалідів на наступне десятиріччя. Нормативно-правовим актом, який визначає основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в різних сферах життя суспільства, є Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Соціальний захист інвалідів є складовою діяльності держави щодо

забезпечення прав і можливостей інвалідів нарівні з іншими громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки або забезпеченні стороннього догляду. Пільги інвалідам призначаються на підставі посвідчення, яке підтверджує відповідний статус. Законом України інвалідам гарантовано право на державну соціальну допомогу, що визначається на основі законодавчо встановленого рівня прожиткового мінімуму. На жаль, нині в Україні зберігається практика використання для розрахунку окремих соціальних допомог показника «рівень забезпечення прожиткового мінімуму», що встановлюється на основі реальних можливостей видаткової частини Державного бюджету України та є меншим за розмір базового державного соціального стандарту. При цьому слід зазначити, що прожитковий мінімум, що визначається з використанням застарілої методології, не відповідає вимогам сучасності. Недостатній рівень соціальної допомоги, що розраховується з прив'язкою до вказаного показника, зумовлює погіршення становища соціально вразливих верств населення нашої країни. Саме тому особи з обмеженими можливостями продовжують залишатися найнезабезпеченішими категоріями населення в Україні.

За офіційними даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2019 р. чисельність осіб з інвалідністю становила 2659,7 тис. або 6,3% від загальної чисельності населення країни. Тільки з початку 2015 р. кількість людей з інвалідністю зросла на 91,2 тис. осіб, в тому числі дітей – на 10,5 тис. осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка загальної чисельності людей з інвалідністю в Україні станом на початок 2001 – 2019 рр., тис. осіб [3]

	2001	2006	2011	2015	2017	2018	2019
Усього	2597,5	2495,2	2710,0	2568,5	2603,3	2635,6	2659,7
у тому числі							
I групи	337,7	337,7	310,5	251,8	240,6	235,4	226,3
II групи	1337,0	1128,4	1078,7	915,9	900,5	899,2	896,1
III групи	768,5	906,5	1155,7	1249,7	1306,2	1341,9	1375,7
діти з інвалідністю	154,3	122,6	165,1	151,1	156,1	159,0	161,6

Водночас, слід зазначити, що ці дані не відображають реальної ситуації. Невідповідність статистики викликана відсутністю постійного якісного моніторингу і недосконалістю системи збору даних з боку державних органів, а також труднощами та небажанням самих людей отримувати статус «інвалід» через бюрократичну систему його оформлення та недобросовісність у роботі медичних комісій. Зокрема, в Україні не існує точної офіційної статистики щодо кількості людей із порушеннями зору та слуху. За неофіційними даними в Україні проживають біля 300 тис. інвалідів з вадами зору, з яких близько 40 тис. сліпих та більше 100 тис. людей з вадами слуху.

Соціальний захист осіб з інвалідністю – система гарантованих державою постійних або довгострокових економічних, соціальних і правових заходів, що забезпечують особам з інвалідністю умови для подолання, заміщення, компенсації обмеження життєдіяльності. Аналіз наукової літератури та норм чинного законо-

давства дає змогу констатувати, що найбільш доцільно виділяти такі заходи щодо соціального захисту інвалідів та дітей-інвалідів:

1. Пенсії: а) трудові пенсії (за умов трудового каліцтва, професійного захворювання); б) пенсії у разі загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою; інвалідності з дитинства); в) пенсії особам, які стали інвалідами під час виконання громадянського обов'язку; г) пенсії по інвалідності військовослужбовцям, особам начальницького і рядового складу ОВС; д) пенсії по інвалідності особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; е) пенсії по інвалідності особам, які необгрунтовано зазнали політичних репресій і згодом були реабілітовані; є) пенсії по інвалідності державним службовцям.

2. Державні соціальні допомоги: а) інвалідам, які не мають права на пенсію; б) інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам віком до 18 років; в) адресна допо-

мога (інвалідам війни та учасникам бойових дій, ма- лозабезпеченим та ін.); г) одноразова матеріальна до- помога (інвалідам у разі тривалої хвороби, смерті близьких родичів та інших особливих обставин).

3. Грошові компенсації на: а) мастильно-паливні матеріали; ремонт і технічне обслуговування автомо- білів; б) транспортне обслуговування; в) вартість сана- торно-курортного лікування; в) за ненадання чи само- стійне придбання засобу або послуги реабілітації, пе- редбачених індивідуальною програмою реабілітації ін- валідів.

4. Пільги: а) безплатне або за 50% придбання лі- карських засобів; б) забезпечення санаторно-курорт- ними путівками за наявності медичних показань; в) позачергове встановлення квартирного телефону; г) 50-відсоткова знижка вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річко- вого та автомобільного транспорту; г) безплатний про- їзд у пасажирському міському транспорті; д) ветерани війни та учасники бойових дій, інші категорії інвалідів мають ряд додаткових пільг (одержання позики на бу- дівництво, знижка плати за користування житлом, по- зачергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та ін.); е) інші пільги за рахунок коштів місцевих бюджетів.

5. Гуманітарна та благодійницька допомога: а) од- норазові та систематичні допомоги у грошовій формі; б) допомоги в натуральній формі для громадських ор- ганізацій інвалідів і реабілітаційних установ для інва- лідів та дітей-інвалідів (предмети соціального призначення та реабілітації інвалідів, медико-соціальне об- ладнання та оснащення, аудіо- та відеотехніка, при- значена відповідно для сліпих і глухих, аудіо- та відео- касети з навчальними, соціальними, реабілітаційними програмами, інформацією з фізичної культури та

спорту інвалідів тощо); в) забезпечення інвалідів авто- мобілями, визнаними гуманітарною допомогою [4, с. 84].

Нині Україна намагається перейти від медичної до соціальної моделі інвалідності. Остання полягає у взаємозв'язку між людиною з обмеженими можли- востями та соціумом, а не фіксування відхилення у її здо- ров'ї та розвитку, як це притаманно медичній моделі і було характерно для радянської системи управління. Сучасна державна політика соціального захисту інва- лідів включає в себе низку заходів, зокрема створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпе- ченні інвалідів; створення безперешкодного середо- вища для інвалідів; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалі- дів у розв'язанні проблем інвалідів тощо [5].

Головним суб'єктом соціального захисту інвалідів залишається держава. Діяльність держави полягає в розробці заходів, створенні відповідних інститутів, за- стосуванні механізмів, призначених забезпечувати життєві та соціальні потреби інвалідів, реалізовувати громадянські права та свободи, створювати рівні мож- ливості для їх інтеграції в суспільство, сприятливі умови для забезпечення соціальної, медичної, трудової реабілітації інвалідів. Органи державної влади та міс- цевого самоврядування зобов'язані створювати норма- тивно-правову базу відповідно до міжнародного зако- нодавства, а також відповідні інституції, сприяти роз- витку громадських організацій у цій сфері, забезпе- чити у належному обсязі матеріально-фінансову скла- дову соціального захисту осіб з інвалідністю, розши- рювати та вдосконалювати перелік соціальних послуг, активно сприяти професійній реабілітації осіб (рис. 1).

Рис. 1. Параметри соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні (сформовано авторами на основі джерела [1])

Розмір пенсії по інвалідності визначається в за- лежності від розміру пенсії за віком, обчисленої відпо- відно до ст. 27, 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (табл. 2).

Умови призначення пенсії по інвалідності:

1) настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загаль- ного захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язан- ного з роботою, інвалідності з дитинства);

2) наявність страхового стажу.

Таблиця 2

Розмір пенсії по інвалідності (сформовано авторами на основі джерела [1])

Категорія отримувача	Розмір (% пенсії за віком)
Інвалід I групи	100
Інвалід II групи	90
Інвалід III групи	50

У період до 1 січня 2017 р. особи, визнані осо- бами з інвалідністю II групи, мають право на пенсію по інвалідності за наявності страхового стажу на час

настання інвалідності або на день звернення за пенсією, передбаченого для осіб з інвалідністю І групи. Якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби, то пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності страхового стажу.

Безповоротною адресною допомогою держави особам з інвалідністю на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого палива є житлова субсидія.

Субсидії призначаються за наявності різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги, скраплений газ, тверде та рідке пічне побутове паливо в межах соціальної норми житла та соціальних нормативів користування житлово-комунальними послугами і обсягом визначеного Кабінетом Міністрів України обов'язкового відсотка платежу.

У разі призначення субсидії, пільги з оплати житлово-комунальних послуг та придбання твердого палива і скрапленого газу особам, які зареєстровані (фактично проживають) у житловому приміщенні (будинку), у період її отримання не нараховуються.

Субсидія призначається одній із зареєстрованих у житловому приміщенні (будинку) осіб. В окремих випадках на підставі рішення районної, районної у м. Києві держадміністрації та виконавчого органу міської і районної ради або утвореної ними комісії та акта обстеження матеріально-побутових умов домогосподарства субсидія може призначатися особі, яка не зареєстрована, але фактично проживає у житловому приміщенні (будинку) на підставі договору найму (оренди) житла (далі – орендар), якщо їй нараховується плата за житлово-комунальні послуги. Для кожної родини, виходячи з її доходів, обов'язковий відсоток платежу обраховується індивідуально.

Сума субсидії, перерахованої (виплаченої) надміру внаслідок свідомого подання громадянином документів з недостовірними відомостями або неповідомлення громадянином про зміни – повертається ним за вимогою органу, що призначив субсидію.

У разі коли громадянин добровільно не повернув надміру перераховану (виплачену) суму субсидії, питання про її стягнення органи, що призначають субсидії, вирішують у судовому порядку.

Відділи державної допомоги проводять перерахунок субсидії в межах установаного строку її призначення самостійно без звернень громадян у разі:

- зміни цін і тарифів на послуги, для оплати яких призначено субсидію;

- встановлення Кабінетом Міністрів України нового розміру частки витрат громадян на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

- встановлення рішенням виконавчого органу сільської, селищної, міської ради або місцевої держадміністрації дати початку (закінчення) опалювального періоду, що відрізняється від дати початку (закінчення) опалювального сезону, на який розраховується субсидія, визначеної цим пунктом;

- отримання запитом уточненої інформації про склад зареєстрованих у житловому приміщенні осіб, забезпеченість громадян житловою площею та комунальними послугами, доходи осіб (крім субсидії готівкою на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива);

- проведення перерахунку розміру плати за житлово-комунальні послуги в разі їх ненадання або надання не в повному обсязі;

- зміни соціальної норми житла та соціальних нормативів користування житлово-комунальними послугами;

- нарахування плати за послугу з централізованого опалення у разі відсутності засобів обліку теплової енергії з урахуванням фактичної температури зовнішнього повітря.

При висвітленні соціальних стандартів про надання матеріальної допомоги інвалідам, можна послатися на програму «Одноразові виплати жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», інвалідам і непрацюючим малозабезпеченим особам та особам, які постраждали від торгівлі людьми». Головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є Міністерство соціальної політики України. Мінсоцполітики здійснює розподіл бюджетних коштів між регіональними органами соціального захисту населення, які розподіляють їх між районними органами соціального захисту населення. Розподіл здійснюється пропорційно чисельності осіб, які отримують пенсію та/або державну соціальну допомогу в розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність. Чисельність таких осіб визначається на підставі відповідних форм звітності та/або за даними державного підприємства «Інформаційно-обчислювальний центр». При цьому Мінсоцполітики може використовувати для виплати допомоги не більш як 3% загальної суми бюджетних коштів, а регіональні органи соціального захисту населення – не більш як 10% загальної суми коштів, розподілених відповідно обласними та Київською міською державними адміністраціями. На рис. 2 представлено основні проблеми фінансування соціального захисту осіб з інвалідністю.

Людина з інвалідністю об'єктивно має додаткові потреби, проблема створення відповідних умов для забезпечення її трудової діяльності та професійного навчання також набуває відповідного специфічного змісту і певних особливостей. Порядок створення, вимоги щодо таких робочих місць та фактичного працевлаштування на них інвалідів визначено відповідною постановою Кабінету Міністрів України. Цей порядок передбачає проведення атестації таких робочих місць спеціально створеною комісією підприємства за участю представників МСЕК, Держнаглядохоронпраці, громадських організацій інвалідів та їх пристосування відповідно до медичних рекомендацій для конкретної людини з особливими потребами. В Україні, як і в більшості європейських країн, діє концепція квотування державою певного відсотка робочих місць на підприємствах. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», всім підприємствам, установам та організаціям з кількістю працюючих від 8 і більше осіб встановлено норматив зі створення 4% робочих місць для працевлаштування інвалідів. Для порівняння: в Італії та Іспанії – 2%, у Німеччині – 5%, у Франції – 6%. Таку квоту в Україні зобов'язані виконувати всі суб'єкти господарювання незалежно від форми власності, проте лише 55% підприємств дотримуються встановленого показника, їм вигідніше сплатити штраф, ніж забезпечити роботою інваліда [6].

Рис. 2. Проблеми фінансування соціального захисту осіб з інвалідністю (сформовано авторами на основі джерела [1])

При цьому лише незначна частина коштів від штрафних санкцій спрямовується на створення робочих місць для інвалідів. Отже, існує нагальна потреба в забезпеченні державного нагляду за дотриманням роботодавцями цієї квоти. На наш погляд, для розширення можливостей надання гарантій працевлаштування для цієї категорії працівників варто запозичити закордонний досвід щодо виконання роботи в дистанційному режимі, що значно допоможе регулювати зайнятість такої «проблемної» категорії робочої сили, як інваліди. Про ефективність і вигідність зазначеної форми зайнятості свідчить той факт, що в Європі нараховується близько 20 млн осіб, які працюють дистанційно [7].

Говорячи про невиршені проблеми осіб з функціональними обмеженнями, неможливо оминати наступні. Першочергове значення після реформування системи матеріальної допомоги та соціальних послуг має для інвалідів відповідне житло. Їм надано переважне право на поліпшення житлових умов у порядку, передбаченому чинним законодавством. Житлові приміщення повинні бути обладнані спеціальними засобами та пристосуваннями, відповідно до індивідуальної програми реабілітації, а також телефонним зв'язком. При відсутності цих норм може проводитись заміна житлової площі. Як відомо, черга на житло розтягується на десятиліття і нині держава практично не надає пільгове житло. Але коли житло отримується, це право не використовується повною мірою, на невідповідність певних норм не звертається належна увага, — інваліди не знають, як захищати свої права. Аналогічна ситуація з гаражами для автомобілів з ручним керуванням інвалідів із захворюваннями опорно-рухового апарату — будівництво таких гаражів має відбуватися лише поблизу місця їхнього безпосереднього проживання. Проте вони не будуються і не надаються в належній кількості та згідно з чинними правилами.

Проблема забезпечення інвалідів автомобільним транспортом, як і житлом перейшла з часів Радянського Союзу. Нині 156 тис. інвалідів стоять у черзі на

авто, що за можливостями їх надання розтягується на майже 30 років. У цьому зв'язку варто поширити по всій Україні муніципальні програми з наданням безкоштовних транспортних послуг інвалідам, які можуть замовити спецавтомобіль для відвідання поліклініки чи іншої структури. Така практика добре зарекомендувала себе в окремих регіонах країни.

Запропонуємо наступні заходи щодо вирішення проблем соціального захисту осіб з інвалідністю:

1. Для покращення добробуту осіб з інвалідністю необхідним є осучаснення методології розрахунку рівня прожиткового мінімуму, який є базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються розміри основних державних соціальних гарантій та викоринити практику застосування розрахункового показника «розмір забезпечення прожиткового мінімуму» при визначенні розмірів соціальної допомоги. Внести зміни до законів України щодо вилучення показника «рівень забезпечення прожиткового мінімуму» як такого, що не відповідає Конституції України.

2. Залучення громадян з інвалідністю до сфери праці важливе як для них самих, так і для держави, оскільки підвищується життєвий рівень інвалідів, збільшується їх платоспроможність, а також можливість самореалізації. Для підвищення рівня працевлаштування осіб з інвалідністю доцільним вважається введення диференційованої норми працевлаштування осіб з інвалідністю на підприємствах з урахуванням особливостей та сфер їх діяльності. Розробити механізми стимулювання та мотивації роботодавців до працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями. Забезпечити контроль за виконанням чинного законодавства з метою недопущення дискримінації осіб з інвалідністю у сфері працевлаштування.

3. Забезпечити виконання (включаючи відповідне фінансове забезпечення) Національного плану дій з реалізації Конвенції про права інвалідів.

4. У контексті розвитку системи інклюзивної освіти необхідно забезпечити сприятливі умови для

формування інклюзивного освітнього середовища та забезпечити доступ до якісної освіти осіб з інвалідністю з урахуванням їхніх потреб. Зокрема, освітні заклади мають бути забезпечені кваліфікованими і вмотивованими фахівцями через запровадження спеціальної підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів з питань роботи з людьми з інвалідністю, їх інклюзивного навчання, супроводу дітей з інвалідністю, створення безбар'єрного середовища навчальних закладів; виготовлення підручників для дітей з вадами зору та слуху тощо. Через перманентний брак коштів необхідно залучати недержавні структури до забезпечення дітей з вадами зору доступними для них підручниками, наочно-дидактичними матеріалами і спеціальними посібниками для дітей, які потребують корекції фізичного розвитку, а також іншим приладдям.

5. З метою забезпечення ефективного доступу до медичних послуг людей з інвалідністю прискорити прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування».

6. Розробити та забезпечити повну реалізацію ефективного механізму забезпечення людей з інвалідністю технічними засобами реабілітації та виробами медичного призначення, а також визначити порядок грошової компенсації на самостійне забезпечення такими засобами. Ефективний механізм має базуватися на засадах адресності, доцільності, раціональності та ефективності.

7. Розробити та реалізувати комплекс заходів, спрямованих на повну реалізацію права інвалідів на доступ до інформації відповідно до стандартів Конвенції ООН про права інвалідів.

8. Вжити конкретних заходів щодо посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади та територіальних громад за забезпечення доступу осіб з особливими потребами до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу, транспорту з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту.

9. Зобов'язати центральні та місцеві органи влади забезпечити при комунікації з людьми з інвалідністю способи та формати, що сприяють доступу до інформації, здійснювати відповідну адаптацію інформаційних продуктів та інформування щодо отримання публічних послуг.

10. У рамках розширення доступу до інформації осіб з вадами зору і слуху запровадити заходи щодо стимулювання розвитку ринку аудіокниг, підтримки видань абеткою Брайля, підтримки адаптації інформації з застосуванням методу «спрощеного читання» у культурно-просвітніх установах. За участі організацій людей з інвалідністю розробити норми щодо форм, критеріїв та часу титрування та сурдоперекладу телевізійних програм (інформаційних блоків, офіційної інформації, дитячих та юнацьких програм, правової інформації та повідомлень охорони здоров'я) як на державних, так і на комерційних каналах. Потребує вирішення питання надання особам з обмеженими фізичними можливостями послуг з доступу до глобальної інформаційної мережі Інтернет на пільгових умовах.

11. Базуючись на досвіді країн Європи, вважаємо за доцільне розглянути можливість створення Інституту вивчення проблем людей з обмеженими можли-

востями та Інституту розробки допоміжних засобів для людей з обмеженими можливостями.

Висновки. Аналіз актуальних проблем соціального захисту інвалідів в Україні засвідчує, що на нинішньому етапі недостатньо здійснено заходів щодо забезпечення повноцінного життя людей з обмеженими можливостями та фізичними вадами, не проведена модернізація існуючої системи соціального захисту інвалідів. Необхідно прискорити розроблення механізмів оптимізації будівництва соціального житла та контролювати зобов'язання забудовників щодо виділення відповідної частки квартир для цієї категорії громадян. Здійснити реформування стаціонарних установ для інвалідів та переведення фінансування на створення допоміжних служб, які дадуть змогу людям з інвалідністю жити без відриву від соціуму. Забезпечити можливість безперешкодного отримання реабілітаційних послуг за місцем проживання інваліда, в тому числі розширити спектр надання соціальних послуг недержавним сектором. Посилити державний нагляд за дотриманням роботодавцями квоти на працевлаштування інвалідів та забезпечення належних умов праці. Потребує вирішення питання надання особам з обмеженими фізичними можливостями послуг з доступу до глобальної інформаційної мережі Інтернет на пільгових умовах.

Нагальною потребою є збільшення кількості інформаційних, освітніх, художніх і дитячих програм і, відповідно, обсягів фінансування виробництва і розповсюдження телепрограм із використанням сурдоперекладу та субтитрування. Інформаційні програми на телебаченні повинні виходити в ефір із застосуванням субтитрів та мови жестів. У цьому зв'язку необхідне запровадження спеціальних навчальних програм з підготовки сурдоперекладачів. Потребує вдосконалення співпраці держави і громадських організацій інвалідів, зокрема вона має відображатися у законі про державний бюджет, в інших основоположних законах, рішеннях уряду, міністерств, місцевих органів влади. Також важливо сприяти громадським організаціям інвалідів у здійсненні моніторингу реалізації державної політики у сфері забезпечення прав осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Список використаних джерел

1. Міністерство соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua/>.
2. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці : практ. посіб. / уклад. О. В. Бабак, І. В. Гладка, Н. М. Малиновська, В. Й. Скаковська ; за заг. ред. В. М. Дьяченка, М. Л. Авраменка. Київ: "Ун-т Україна", Всеукр. центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. 156 с.
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Оболенський Ю., Соболев Є. Організаційно-правові заходи реабілітації інвалідів. *Правовий вісник УАВС*. 2013. № 2 (9). С. 82–87.
5. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа "Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. відносин". Київ, 2008. 200 с.
6. Урядовий кур'єр. 2009. № 230. 10 груд.

7. Кравченко М. В. Дистанційна освіта як прогресивна форма навчання. *Теорія і практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХАРІДУ "Магістр", 2006. С. 305–311.
8. Гітис Т. П., Чемерис Є. Т., Антонова В. І., Носаньова А. С. Дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (59). С. 116–122. . doi: 10.12958/1817-3772-2020-1(59)-116-122.
9. Коляденко Н. В. Теоретико-методичні основи та інструментарій сприяння розвитку трудової активності і конкурентоспроможності інвалідів на ринку праці: монографія. Київ : ІПК ДСЗУ, 2014. 234 с. (С. 87).
10. Кравченко М. В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf.
- legal measures of rehabilitation of the disabled]. *Pravovyi visnyk UABS – UABS Legal Bulletin*, 2 (9), pp. 82–87 [in Ukrainian].
5. Pro stanovyshe invalidiv v Ukraini. *Natsionalna dopovid* [On the situation of disabled people in Ukraine. National Report]. (2008). Kyiv, Ministry of Labor of Ukraine, State Institution "Research. Inst. of Social Labor. relations" [in Ukrainian].
6. *Uriadovi kurier* [Government courier]. (2009). № 230, Dec. 10 [in Ukrainian].
7. Kravchenko M. V. (2006). Dystantsiina osvita yak prohresyivna forma navchannia [Distance education as a progressive form of learning]. *Teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia – Theory and practice of public administration*, pp. 305-311. Kharkiv, HaRID Publishing House "Master" [in Ukrainian].
8. Gitis T. P., Chemerys Ye. T., Antonova V. I., Nosanyova A. S. (2020). Doslidzhennia suchasnoho rivnia sotsialnoho zakhystu naseleння v Ukraini [Study of the Current Level of Social Protection of the Population in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (59), pp. 116-122. doi: 10.12958/1817-3772-2020-1(59)-116-122 [in Ukrainian].
9. Koliadenko N. V. (2014). Teoretyko-metodychni osnovy ta instrumentarii spriannia rozvytku trudovoi aktyvnosti i konkurentospromozhnosti invalidiv na rynku pratsi [Theoretical and methodological bases and tools to promote the development of labor activity and competitiveness of people with disabilities in the labor market]. Kyiv, IPK DSZU [in Ukrainian].
10. Kravchenko M. V. (2010). Aktualni problemy sotsialnoho zakhystu invalidiv v Ukraini [Actual problems of social protection of disabled people in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*, 2. Retrieved from www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf [in Ukrainian].

References

1. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy [Ministry of Social Policy of Ukraine]. (n.d.). *msp.gov.ua*. Retrieved from <http://www.msp.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Babak O. V., Hladka I. V., Malynovska N. M., Skakovska V. Y. (Compilers). (2007). *Vrehuliuvannia problemnykh pytan pratselashtuvannia ta zakhystu prav invalidiv u sferi pratsi* [Settlement of problematic issues of employment and protection of the rights of disabled people in the field of labor]. Kyiv, University of Ukraine, All-Ukrainian. Center for Vocational Rehabilitation of the Disabled [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Obolenskyi Yu., Sobol Ye. (2013). *Orhanizatsiino-pravovi zakhody reabilitatsii invalidiv* [Organizational and

Стаття надійшла до редакції 07.09.2020

Формат цитування:

Смирнова І. І., Медведєва Т. А., Серьогіна О. В. Дослідження проблем соціального захисту людей з інвалідністю в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 2 (39). С. 105-111. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).105-111](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).105-111)

Smyrnova I. I., Medvedieva T. A., Serehina O. V. (2020). Research of Problems of Social Protection of People with Disabilities in Ukraine. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (39), pp. 105-111. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).105-111](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).105-111)